

DÁVID BÁLL

HUNNIA RECORDS

GROSSES KONZERTSOLO

Dávid Báll

Steinway & Sons Model D Concert Grand Piano, Hamburg

About the publication

A tribute to Zoltán Kocsis

Dávid Báll is a fantastic talent [...], incredible brain, with incredible pianistic capacity.
(Zoltán Kocsis, Hungarian Radio, September 25th 2015)

Few experiences transformed my performances like my relationship with Zoltán Kocsis. The opportunity to play together encouraged me to more fully execute technical skills, and his immeasurable knowledge of music provided inspiration for a lifetime. His unique genius and charisma unleashed energies I never knew.

The first time I played for Kocsis was at his masterclass in Miskolc in 2007, I performed *Norma* alongside Beethoven's *Sonata in C major, Op. 53*. The energized encounter went so well, I subsequently performed as a soloist while he was music director with the Hungarian National Philharmonic Orchestra. Coming of age as a pianist occurred for me when we performed Beethoven's *Piano Concerto No. 5. in E-flat major, Op. 73*, at the annual Beethoven concerts in Martonvásár in 2008, and toured in Hungary in January 2009 performing Liszt's *Piano Concerto No. 2 in A-major*. Prokofiev's *Piano Concerto No. 3.* and Schoenberg's rarely performed *Piano Concerto op. 42.* followed at the Hungarian National Philharmonic's season-opening concert at Müpa Budapest in 2015. In November 2016, the month of Kocsis' death, we were scheduled for a tour of Slovakia and Poland with Liszt's *Piano Concerto No. 1. in E-flat major*.

Zoltán Kocsis' significance and the extent of his active influence on Hungarian piano education cannot be ascertained even after his death. Considering Kocsis' unique genius, his overwhelming command of instrumental technique and his inimitable performance style, the international classical music world does not pay nearly as much attention to his oeuvre as it deserves. Kocsis' incredible diversity is easy to appreciate amongst the wealth of recordings, compositions, and transcriptions. His published writings, reviews and numerous interviews all exemplify the authenticity of his poly-historical nature, skill, and presence.

Often considered Zoltan Kocsis' legendary pieces, this publication includes the Liszt works. Another notable reason to include the Liszt works was our decade long collaboration beginning with the *Réminiscences de Norma*. Kocsis' live recordings of the *Grosses Konzertsolo*, S.176. and *Réminiscences de Norma* stand out among interpretations of the works to date, and among all recordings of piano literature ever made. Kocsis demonstrates impressive technical confidence, almost perfection, with unique drifting and captivating musicality may have been the preserve of Ferenc Liszt.

While *The Norma* was one of the defining works of Kocsis' career – it was also career defining for me. I was about 13 or 14 years old when my then piano teacher, Zoltán Benkő made me a copy of the *Réminiscences de Norma* recorded at one of Kocsis' concerts in Budapest, together with the score dedicated to Benkő. We listened in awe to his technical abilities, which were seemingly unattainable to my 14-year-old self. Since the *Norma* is one of those pieces in music literature that combines the most uncomfortable and difficult pianistic challenges, it is no coincidence that it is so rarely performed in concert programmes. Benkő always spoke of Kocsis with rapture, so I was aware of Kocsis' singularity from the beginning of my secondary school years. A few years later as a first-year music academy student, I played the piece for the first time in concert, and it became a regular part of my repertoire.

The *Grosses Konzertsolo* amazed me more than two decades later. Pianists, just like in case of *Norma*, have been so unkind to this work, rarely performed in concert, partly because of the astonishing technical difficulties.

Zoltán Kocsis' piano playing is a revelation for many composers. His performances freed them from the meaningless clichés that have been piled on top of the pieces over decades – centuries, even – and given them a whole new meaning, preferring the composers' notations. He fundamentally reshaped the conventions of customary interpretations, whether it was Mozart, Chopin, Debussy, Rachmaninoff or Bartók. The Debussy *Préludes* on this recording are outstanding gems of piano repertoire, providing a worthy counterpoint to the virtuosic, high-arching Liszt compositions.

The purpose of this publication is to pay tribute to a great man of our time who became a role model for his contemporaries and many generations that followed, through his genius, character, unrelenting perfectionism, and his obsession. I am not trying to surpass the perfection or standard of excellence that has appeared in almost all of Kocsis' interpretations.

I would also like to take this opportunity to thank Róbert Zoltán Hunka and the great staff at Hunnia Records for making it possible for the first album of this two-part release to be produced, and Rebecca Ramirez for the revision of the English translation.

About the works

Ferenc Liszt was so fascinated by Vincenzo Bellini's music, the melodiousness of his bel canto, that he wrote piano fantasies of three Bellini operas - *La Sonnambula*, *Norma*, *I Puritani*. The premiere of Bellini's two-act opera *Norma* was in Milan in 1831, while the *Réminiscences from Norma* was composed around 1840-41, but unlike Liszt's compositional technique, Liszt wrote two years later that he had to insert cadenzas into the work. He had some reservations about Italian operas, mainly because of their weak dramaturgy, but as late as 1854, he praised Bellini's work, placing it above all of his other operas.

Liszt composed the *Grosses Konzertsolo* in 1849-50 for a competition at the Conservatoire in Paris, dedicating it to the German pianist and composer Adolf Henselt. The piece proved so difficult that, according to August Göllerich's notes, Henselt himself considered it unplayable. Originally intended by Liszt as a purely virtuoso piece, he later inserted the Andante sostenuto middle section and the slow movement before the finale. The characteristic structure is also evident in the *Sonata in B minor*, written later in 1852-1853. It is somewhat understandable that in the shadow of one of his greatest works the *Grosses Konzertsolo* has lost its importance, but its wholesale omission from the piano repertoire is totally unjustified and a serious error. Before 1856, a transcription for two pianos of the *Grosses Konzertsolo* was made under the title *Concerto Pathétique*.

Debussy's piano preludes were published in two volumes, the first 12 in 1910 and the second 12 in 1913. They are miniature masterpieces of the period, written during one of the most exciting periods of 20th century music: reminiscent of the compositions of Schoenberg, Webern, Berg and Stravinsky.

Budapest, November 2022

Dávid Báll

A kiadványról

Kocsis Zoltán emlékére

Báll Dávid egy fantasztikus tehetség. [...] Egészen elképesztő agy, egész elképesztő pianisztikus kapacitás. (Kocsis Zoltán, 2015. 09. 25., Magyar Rádió)

Kocsis Zoltánnal való kapcsolatom gyökeresen változtatta meg a zongorajátékról alkotott véleményemet. Kocsis jelenléte és a lehetőség, hogy együtt zenélhettünk nem pusztán a technikai részletek végletekig kimunkált kivitelezésére sarkallt, hanem utolérhetetlenül átfogó és lenyűgöző *zene-ismerete*, tudása egy életre szóló inspirációt adott. Egyedülálló géniusza, kisugárzása olyan energiákat szabadított fel bennem, amiknek a létezéséről addig nem is tudtam. Zongoraművészi nagykorúságomat is 2008-tól, első közös fellépésünktől számítom.

2007-ben, amikor először játszottam Kocsisnak egy miskolci kurzusán, Beethoven *op. 53. C-dúr szonátája* mellett a *Normát* is megszólaltattam. Olyan jól sikerült ez a találkozás, hogy ezt követően kaptam meghívást a 2008-as, évente megrendezésre kerülő martonvásári Beethoven-koncertek egyikére az *op. 73. Esz-dúr zongoraverseny* szólistájaként a Nemzeti Filharmonikus Zenekar közreműködésével, valamint a 2009 januári magyarországi turnéra, ahol Liszt *No. 2. A-dúr zongoraversenyét* adtuk elő. 2015-ben Prokofjev *III. zongoraversenyét*, majd a Nemzeti Filharmonikusok évadnyitó hangversenyén, a Műpában Schönberg alig játszott *Zongoraversenyét* játszottuk. Halálának hónapjában, 2016 novemberében indultunk volna egy szlovákiai és lengyelországi turnéra Liszt *No. 1. Esz-dúr zongoraversenyével*, ami sajnos már nem valósulhatott meg.

Biztos vagyok abban, hogy Kocsis Zoltán jelentőségét és – legfőképpen – a magyar zongoraművészképzésben aktívan jelen lévő hatásának nagyságát még halála után sem lehet bizonyossággal megállapítani. Az egyetemes előadóművészetben elfoglalt, kétségtelenül előkelő, pozíciója megkérdőjelezhetetlen, azonban Kocsis egyedülálló géniusát, lehengerlő hangszerkezelését és utánozhatatlan előadói stílusát ismerve a nemzetközi komolyzenei élet közel nem fordít akkora figyelmet életművére, mint azt megérdemelné.

Kocsis hihetetlenül sokrétű tevékenységéről – köszönhetően a számos elérhető anyagnak – könnyen meggyőződhetünk: a felvételein, kompozícióin, átiratain túl, írásain, mű-ismeretőin és a számtalan vele készült interjún keresztül hozzáférhető képet alkothatunk polihisztoraságának valódiságáról, hihetetlen felkészültségéről és *jelenlétességéről*.

A kiadványban szereplő Liszt művek Kocsis Zoltán *legendás* darabjai voltak, azonban nem csak ez szolgáltatta az apropót a rögzítésükhöz: tulajdonképpen a *Norma*nak köszönhetően kezdődött el az együttműködésünk, ami majd' egy évtizeden át, egészen haláláig tartott. Kocsis *Nagy koncertszólo* és *Norma* koncertfelvételei nem csak a művek eddigi interpretációi közül tűnnek ki, hanem a valaha készített zongorairodalom felvételei közül is. Ilyen lenyűgöző technikai magabiztosság, már-már tökéletesség, egyedülálló, sodró és megával ragadó zeneiség talán Liszt Ferenc sajátja lehetett.

A *Norma* nem csak Kocsis pályafutásának egyik meghatározó műve volt – legalábbis a zongoristáknak és hallgatóknak mindenképp –, hanem számomra is. 13-14 éves lehettem, amikor akkori zongoratanárom, Benkő Zoltán kazettára másolta nekem Kocsis egyik budapesti koncertjén rögzített *Normáját*, a számára dedikált kottával együtt. Ámulva hallgattam Kocsis technikai képességeit (is), ami akkor elérhetetlennek tűnt, hiszen a *Norma* egyike a zeneirodalom azon darabjainak, amik a legkényelmetlenebb és legnehezebb pianisztikus kihívásokat ötvözik: nem véletlenül szerepel olyan ritkán a koncertek műsorán. Benkő és Kocsis szoros kapcsolatot ápolott egy időben és mindig elragadtatással beszélt Kocsisról, így egyedülállóságával már a konzervatóriumi éveim elején tisztában voltam. Néhány évvel később, talán elsőéves zeneakadémistaként játszottam a *Normát* először hangversenyen, majd azt követően hozzáférhetőlegesen egy évtizedig a repertoárom állandó részét képezte.

A *Nagy koncertszólo* több mint két évtizeddel később nyűgözött le. A zongoristák, a *Normához* hasonlóan – többek között –, az elköpesztő technikai nehézségeknek köszönhetően bánnak ily mostohán ezzel a művel, ami szinte sosem hangzik fel hangversenyeken.

Kocsis Zoltán zongorajátéka számos zeneszerző művének esetében számított revelációnak. Előadásaiiban nem csupán az évtizedek – metán századok – alatt a darabokra rakódott, nagyrészt értelmetlen kliséiktől szabadítottta meg azokat, hanem a komponisták lejegyzéseit részesítve előnyben teljesen új értelmet adott számukra. Alapjaiban formálta újjá az addig megszokottá vált interpretációs szokásokat, legyen szó akár Mozarttól, Chopinről, Debussy-ról, Rachmaninoff-ról vagy Bartókról. A felvételen hallható Debussy Prelüdök a zongorarepertoár kiemelkedő gyöngyszemei, amik méltó ellenpontként szolgálnak a virtuóz, nagyívű Liszt-kompozíciók mellett.

A kiadvány célja nem a lehetetlen megkísérlése: még csak meg sem próbálom azt a *tökéletességet*, *elantol* túlszárnyalni, ami Kocsis közel minden interpretációjában megjelent, csupán ezúton tisztelgek korunk olyan nagysága előtt, aki nem csak kortársai, hanem számos őt követő generáció számára génuszával, jellemével, kérelhetetlen maximalizmusával és megszállottságával példaképpé vált. Ezúton is hálásan köszönöm Hunka Róbertnek és a Hunnia Records nagyszerű munkatársainak, hogy a kétrészesre tervezett kiadvány első albuma megszülethetett.

A művekről

Lisztet oly annyira elbűvölte Bellini zenéje, bel cantójának melodikussága, hogy három operájából – *La Sonnambula*, *Norma*, *I Puritani* – is készített zongorafantáziát. Bellini kétfelvonásos operájának, a *Normának* az ősbemutatója 1831-ben, Milánóban volt, míg a *Reminiszcenciák a Norma című operából* 1840–41 körül keletkezett, de eltérően Liszt kompozíciós technikájától, még két évvel később is írt arról, hogy kadenciákat kellett beillesztenie a műbe. Liszt – elsősorban a gyenge lábakon álló dramaturgiájuk miatt – némi fenntartással rajongott az olasz operákért, de jóval később, még 1854-ben is elismeréssel nyilatkozott Bellini ezen művéről, az összes többi operája elé helyezve azt.

Liszt 1849–50-ben komponálta a *Grosses Konzertsolót* egy, a párizsi Conservatoire-ban tartott versenyre, Adolf Henselt német zongoraművésznek és zeneszerzőnek ajánlva. A darab olyan nehéznek bizonyult, hogy – August Göllerich lejegyzéséből tudni – maga Henselt lejátszhatatlannak ítélte. Eredetileg egy *pusztán* virtuóz darabnak szánta a mester, később illesztette be az Andante sostenuto középfelvezésű részét, ami a nem sokkal később, az 1852–53-ban született *h-moll szonáta* jellegzetes liszti eleme is. Némileg érthető, hogy az egyik legnagyobb művének árnyékában a *Nagy koncertszóló* veszített a jelentőségéből, azonban a zongorarepertoárból való nagyfokú mellőzése teljesen megalapozatlan és súlyos tévedés. 1856 előtt kétfonórás átirat is készült a *Nagy koncertszólóból*, *Concerto Pathétique* címen.

Debussy zongoraprelűdjei két kötetben jelentek meg, az első 12 darab 1910-ben, a második 12 pedig 1913-ban. A korszak miniatűr mesterművei ezek, melyek a 20. századi zene egyik legizgalmasabb periódusában keletkeztek: gondoljunk csupán Schönberg, Webern, Berg és Sztravinszkij ekkor alkotott kompozícióira.

Budapest, 2022 november

Báll Dávid

Recording setup

Mics for piano: AEA R88 Stereo Ribbon, Dpa 4007, Sony c48

Sound Engineer: Gábor Halász

Recorded audio format: Native DSD256 (Pyramix, Merging Hapi)

Mixed and mastered on Neumann KH 420 Monitors

» NEUMANN.BERLIN

Track list

1. Liszt: Grosses Konzertsolo R 18, SW 176	19:49
2. Liszt: Réminiscences de Norma de Bellini R 133, SW 394	16:14
3. Debussy: Danseuses de Delphes	03:28
4. Debussy: Feuilles mortes	03:36
5. Debussy: Bruyères	03:23
6. Debussy: Canope	02:57
Total time:	49:27

Recording at **SuperSize Recording**, 12-13 October, 2022
Score: **Editio Musica Budapest** (Liszt), **G. Henle** (Debussy)
Piano technicians: **Balázs Tóth**
Balance and recording engineer: **Gábor Halász**
Mastering engineer: **Tom Caulfield**
Photos: **Peter Herman**
Producer: **Róbert Zoltán Hunka**
©2022 **Hunnia Records & Film Production**
www.hunniarecords.com
HRES2231

HUNNIA RECORDS